

lis que molts senyors pretenien imposar a llur pagesos.

A base d'aquests fets es comprèn l'evolució moderna del sentit del mot cap a accs. secundàries, en especial les que veurem a *agabellar* 'acaparar', 'lligar per a fins abusius, sigui il·lícits o mal mirats per altra gent'; com que la sal i altres monopolis es guardaven en magatzems exproffés o es despatxaven en botigues especials, sovint explotades pels senyors, es comprèn que *gabella* acabi designant modernament el magatzem de la sal (*AlcM*, § 3), la botiga de la sal (*DAG.*, § 3), la botiga de queviures (*AlcM*, § 5) i indrets anàlegs: «algun recó portava, perquè posà seguidament hostal y *gabella* y comensà a trafiquejar ab bestiar y negocis bruts», Mrn. Vayreda (*Sang Nova* III, vii, 201). Es comprèn també que *gabella* i *agabellat* acabin referint-se a 'aplec o conjura que fa un grup de gent' («conjuratio», JnEsteve, *op. cit.*, h-5v^o); particularment a Mallorca *fer gabella* és 'fer causa comuna' (*BDLC* III, 417), o bé 'fer bona parella, avenir-se bé': «En Miquel --- és un galant jove --- faran bona *gabella* amb N'Aina-Maria» (*AMAlcover*, *Contarelles*, 13).

Amb això es combinà la influència d'un fet lingüístic: *gabella* venia a coincidir en català, quasi del tot en la forma, i considerablement pel que fa al significat, amb el mot agrícola *GAVELL/gavella* (del qual tractarem en l'article corresponent), puix que aquest designava un aplec de garbes i altres productes agrícoles etc. L'arabisme de què tractem ara tenia -b-, el mot romànic tenia -v-, diferència ben petita. Això féu que formes amb -v- i amb -b- es trobin conjuntament, en el nostre mot i en el seu derivat *agabellar/agavellar* (ço que causa innecessària estranyesa a *AlcM*), i això féu, alhora, que s'accentués en el present arabisme l'evolució semàntica cap a les accs. que impliquen la idea d'aplec, 'lligada (d'interessos etc.)'.

De tota manera l'etimologia àrabiga, indicada a dalt, en el present cas no ofereix cap mena de dubte: és el mateix mot que en forma un poc més culta va passar al cast. *alcabala*, també usat algun cop en català, veg. *DCEC* I, 91. Hi coincideixen Baist (*RFgn* XXII, 630), Scheludko (*ZRPh*. XLVII, 430), Dozy (*Gloss.*, 74; *Suppl.* II, 305b), Neuvonen (111-2, 271), *FEW* (s. v. *ḡabāla*). En forma semblant a la catalana el mot va passar així mateix a l'it. *gabella* [1340], i l'oc. *gabala* [2.ª meitat S. XII]. En baix llatí apareix per primera vegada *gabella* a Sicília l'any 1129, a Ais el 1249. En l'ambient hellenitzant o bizantí de la Magna Grècia i Sicília, es degué formar un derivat grec amb el sufix -ῶτης (cf. *patriota*, *cipriota* etc.), que és el punt de partida de *gabellot* 'el qui cobra la gabella' —que hem documentat supra en el doc. de 1315 i en Muntaner— així com l'it. *gabellotto* (sinònim de *gabelliere*).

Com ja explica Baist hi ha només una semblança imperfecta i casual amb un mot való *gaule* i anglo-llatí *gabulum*, provinent de l'ags. *gajol*, de significat semblant i de forma no gaire diferent. Secundàriament, des d'Itàlia, el nostre es propagà al cast. *gabala* [1539, i en una carta en castellà des d'Itàlia, 1516, però Nebrija i Aldrete només el donen com a mot pròpiament italià (Terlingen, *Los Italianismos*, 322)], i al francès

[*gabelle*, Liège, 1330, *Rom.* LXIV, 263].

DERIV.: *Gabellar. Gabeller. Gabellí. Gabellot* [1315, supra].

Agabellar [en un document rossellonès de 1347, *RLR* XLIX, 278]; «les peixcadores / --- venen en gros, / sou per tres malles, / ses vitualles: / les concertades, / *agabellades*, / tenen terceres/ --- concpren arreu, / ans lleven Déu <'abans de missa primera, ben dejorn'>, / cada matí: / del sou, florí / fan, reve-nent, / robant la gent», JRoig (*Spill*, 7508). Amb el matís de 'formar conjura, unir-se hostilment a algú': «l'Abadessa / --- / si-s tarda / dar-los licències / de fer absències / del dormidor: / ab gran furor / enra-biades, / *agabellades*, / fort la encorren, / totes la corren, ferm acanyicen, / així la ficen / com bou en plaça», id. (5524). Ha pres, doncs, el sentit de 'acaparar', que observem especialment en *agabellador* o *agavellador*, assenyalat aquest per Careta en una representació feta pels calceters de Barcelona en el S. XVI, que copia de l'arxiu de la Ciutat (p. 7) o bé: «mana dit senyor Pabordre que no sia algú qui gos, ni presume-sca, *agabellar*, per ell ni per altri, ninguna manera de vitualles dins lo dit terme, més del que hauran me-nester per provisions de llurs cases» en una disposició referent a la Selva (Castell de Brunyola), de l'any 1581 (*DBal.*).

D'altra banda s'estén a nocions més abstractes i translàtiques: «En Tomàs de Bajalta arrossegava --- les imatges del món real --- sense girar-se a discernir els éssers de les coses, que *agabellava* en diabòlic seguici, i les llançava amb el seu gest a l'assalt ---», Corominas (*Pigmalió*, cap. 8, p. 124). Mentre que en altres casos predomina semànticament la influència del *gavell* agrícola: «y apilen los cadavres dels anegats a munts / y, *agabellant-los* d'arços y romaguera ab rapes, / als vius fan de passera los enarcats difunts», *Atl.* (242). En algun parlar de Gascunya sembla haver-se combinat paral·lelament un derivat de *garba* amb la correspondència del derivat de *gabella* (que segons la fonètica gascona hauria de ser **agaberà*): Gironda «*agarbà*: accaparar» (Moureau, *Le Patois de la Teste*). També en italià va formar-se *gabellare*, que allí pren també significats translàtics com 'fer passar per' (Migliorini, *Cos'è un Vocabolario*, 124). *Agabellament; agabell; agabellació*.

De la mateixa arrel àrabiga *qābal* 'rebre', i també «accepter (une lettre de change), la payer» (Dozy, *Suppl.*), prové el cat. ant. *mogobell*, registrat ja per Lab. amb el valor d'interès que es cobra per pagar lletres', però que també tingué en general el sentit de 'rèdits', 'interessos que es paguen per un préstec', de vegades amb caràcter usurari. Documentat des de 1364: «paga per *mogubell* de la quantitat desús dita, car havíem alongada la desús dita paga», i en forma més arcaica «aquelles mil liures manlevetz a *mocubeyll*» ja el 1354.

Es tracta de l'ar. *muqābala* (pron. probt. *muqābālā* en vulgar hispànic), que avui és «rétribution (récompense ou punition)» a Algèria, «équivalence, compensation» (Beaussier), entre altres sentits, cf. *fi muqā-*